

onder de noemer " polarisatie".

Hier betekent het opvoeren van tegenstellingen in feite, dat een samenwerking tussen blanken en kleurlingen in de praktijk steeds meer onmogelijk gaat worden. Het betekent vaak, dat men elkaar met alle middelen bestrijdt, terwijl men elkaar feitelijk zeer nodig heeft. Het betekent, dat overal de meest wonderlijke belangenspelletjes gespeeld worden over de hoofden van de eenvoudige mensen heen en dat hierbij steeds meer en in steeds toenemende aantallen slachtoffers gaan vallen.

Veranderingen zijn zeker ook in deze gevallen te zien. Maar zijn de sociale veranderingen van deze tijd in feite niet gebaseerd op een toenemende konfrontatie van de mens met zijn eigen onvermogen?

Men zal veel moeten improviseren, men zal zeer snel moeten leren, men zal geheel nieuwe wegen in moeten slaan, indien men b.v. in Afrika een redelijk levenspeil voor de gehele bevolking maar wil benaderen. Dit feit terzijde schuiven zou m.i. dwaasheid zijn.

Het zelfde geldt ook voor b.v. Z. Amerika. Je kunt natuurlijk betrekkelijk eenvoudig en terecht te keer gaan tegen de hier voorkomende diktatoriale regimens. Men doet dit graag. Maar wat is hier feitelijk aan de hand?

Er is een voortdurend groter wordende gisting onder steeds grotere delen van de bevolking. Deze bevolking is echter op het ogenblik zeker niet in staat - mede gezien de nu op de gehele wereld nog geldende economische regels en wetten en die regels van sociaal verkeer en opbouw, zoals die algemeen nog van kracht zijn en ook in hun eigen landen nog bestaan - om hun lot in eigen handen te nemen.

Men zou dit natuurlijk wel willen, maar in feite kan men dit nog niet w  r maken. De eenvoudige mensen, die al strijden voor idealen bezitten nog niet voldoende werkelijkheidszin om met de feiten rekening te houden.

Het gevolg is, dat de tegenstellingen groeien en meer en meer het karakter aannemen van een werkelijke oorlog. Aan de andere kant moet men in een dergelijke strijd wel met de feiten rekening houden en wordt men steeds vindingrijker, terwijl dit alles het denken ook van de niet kombattanten dermate beïnvloedt, dat de wijze van reageren van gehele gemeenschappen op korte termijn grote veranderingen zal ondergaan.

Opvallend is bij dit alles, dat degenen, die voor vrede zijn en eerder een samenwerking voorstaan dan een algehele konfrontatie, overal in aantal toenemen. In Europa zult u mogelijk denken aan de ontwikkelingen in noord Ierland, waar de vrouwen-vredesbeweging meer en meer invloed verkrijgt en hierdoor de mogelijkheden van de extremisten reeds nu aanmerkelijk kleiner maakt.

Vergelijkbare ontwikkelingen kunt u echter ook constateren, wanneer u zich bezighoudt met de situatie en strijd van de Palestijnen in noord Afrika. Ook hier wordt duidelijk, dat men, indien men nog enig succes wil boeken, anders zal moeten gaan optreden, anders op de feiten zal moeten gaan reageren.

Het extremisme blijkt ook hier op de duur geen blijvende vruchten af te werpen. Wat van groot belang is en mede duidelijk maakt, dat een sociale omwenteling, zoals die nu aan de gang is, van de mensen vergt, dat zij zich opnieuw gaan oriënteren.

Juist degenen, die extremistisch denken, zullen, door ervaring **wijs** geworden, zich moeten gaan afvragen, welke middelen je dan in deze dagen wel met enige kans op resultaat kunt gebruiken.

De middelen, die men wel blijkt te kunnen gebruiken, blijken echter opvoeding te vergen, doorzetten en bovenal geduld. In vele gevallen lijken dergelijke wegen meer op een diplomatiek geschermtsel. Feitelijk komt zij echter er op neer, dat men tijd hoopt te winnen om zich bepaalde bekwaamheden eigen te maken. Dit inplaats van het nu steeds meer gebruikelijke stellen van eisen aan anderen op grond van kwaliteiten of eigenschappen, die men later nog hoopt voor zich werkelijke te verwerven.

Het is inderdaad een voortdurende verandering, die men ook in andere landen b.v. in z. Azië een rol ziet spelen. Maar van veel betekende veranderingen spreekt men niet graag. Zo is in Europa b.v. praktisch niets bekend van een aantal kommunes in Pakistan zowel als in India, die steeds betere resultaten boeken.

Let wel: het betreft hier gehele dorpen, die gezamenlijk landbouw bedrijven en daarnaast te samen mogelijk ook kleinere **bedrijven** exploiteren. Over deze succesvolle experimenten wordt zowel tegenover eigen land als de buitenwereld gemeenlijk gezwegen, mogelijk omdat men vreest, dat hier van een maoïstische beïnvloeding sprake is.

Maar ongeacht de bron betekent dit een verandering van leefwijze, die mensen werkelijk meer mondig doet worden, daar zij gekonfronteerd worden met o.m. de noodzaak zich niet alleen maar bezig te houden met eigen kleine gemeenschap en het telen van een enkel bepaald produkt, maar zich ook bezig gaan houden met verwerking van dit product, de afzetmogelijkheden, het transport en de wensen van de uiteindelijke verbruikers daarvan. Hierdoor worden de leden van deze schijnbaar kleine en onbelangrijke kommunale opzettingen meer en meer wereldburgers. Zoals trouwens ook elders de horizon van vele mensen aanmerkelijk wijder aan het worden is in deze dagen.

Dat uit de veranderingen in zicht en wereldbeschouwing vele excessen voortvloeien, is bijna onvermijdelijk. Dit zijn de geboorteweën van een nieuwe tijd, waarin de mensen op een andere wijze dan tot nu toe zullen moeten gaan samenleven, opdat de mensheid zelve in stand kan blijven.

Ook economisch is er voldoende gaande om de aandacht te wekken. Dit is mijn tweede punt, al wil ik u niet in de eerste plaats wijzen op de wonderlijke situaties op de wereldmarkt, die, dit mag ik toch wel even opmerken, voor speculanten wel bijzonder aantrekkelijk is.

Eerder wil ik u wijzen op het feit, dat een economie, die, zoals in de meeste westelijke landen, gebaseerd is op een principe van permanente groei, in feite niet meer mogelijk is. De theorie, waarvan men in dergelijke gevallen uit pleegt te gaan, is, ondanks alle middelen die men gebruikt, niet meer te verwezenlijken, tenzij men bereid is het welzijn en de welvaart van gehele volkeren aan een behouden van de economische groei op te offeren - wat tot omwentelingen zou voeren.

Dit is zeker in deze dagen niet alleen maar kenbaar in kleine landen als het uwe. - Het speelt eveneens een rol in de ontwikkelingen binnen zeer grote landen als b.v. de Usa, waar de interne moeilijkheden in feite toenemen door het feit,

dat zeer grote concerns in productie en omzet moeten blijven groeien om hun belangrijkheid te kunnen handhaven en de nodige werkgelegenheid en wijs voort te brengen. Want meer en meer blijkt, dat er maar een beperkte mogelijkheid tot afzetten van hun producten bestaat, die o.m. door verkeerde prijsvorming en een te kostbare bedrijfstop bovendien voor het buitenland in vele gevallen te duur worden.

Wij zien overigens vergelijkbare ontwikkelingen overal ontstaan, waar de arbeiders strak georganiseerd zijn en hun wensen wisten door te zetten. Toenemende werkeloosheid en grotere moeilijkheden in het handhaven van volle werkuren blijkt vooral dáár op te treden, waar arbeiders wel ruimschoots hun aandeel in de winst opeisen in de vorm van lonen en bijkomende voordelen, maar geenszins bereid blijken ook het bedrijfsrisico mede te dragen door b.v. met loonsbeperkingen en verkorting van werktijden zonder doorbetaling van het gangbare loon te aanvaarden.

Er ontstaan wonderlijke ontwikkelingen door dit alles, ofschoon men zich volgens mij wel af kan vragen, of b.v. een instellen van een vermogensaanwasdeling terecht de koersen van nederlandse fondsen op de internationale markt nadelig beïnvloedt.

Ik spreek van nederlandse fondsen. Maar dit "nederlands" zou men tussen aanhalingstekens moeten zetten, want een groot deel van de grotere bedrijven, die zich tegen dergelijke zaken als de vad verzetten, zijn in feite niet in nederlandse handen. Hun aandelen zijn grotendeels, vaak voor meer dan 50%, in handen van belangengroepen in het buitenland.

Zowel in uw eigen land als elders wordt in feite de economische ontwikkeling van deze dagen grotendeels bepaald door internationale belangengroepen en bedrijven. U denkt nu meteen aan internationals. Bezie de feiten en erken, dat ook politieke en zelfs kerkelijke machten van internationaal karakter zich bezig houden met het beïnvloeden van uw arbeidsmarkt en economie.

Veel geschillen in uw tijd komen voort uit het grote verschil tussen dergelijke internationale belangen en de kleinere, maar op de voorgrond tredende belangen van een natie zelf.

Men is kennelijk nog niet bereid het eigen belang van de gemeenschap te doen opgaan in het grotere belang van een meer omvattenden, maar daardoor ook praktisch meer mogelijkheden biedende gemeenschap.

Een aardig voorbeeld hiervan kunt u aantreffen in de moeilijkheden binnen de EEG. Maar evenzeer kunt u dergelijke situaties aantreffen binnen de verbondsorganisaties in het oostblok. En zo u hierbij denkt aan samenwerkingen in de westelijke wereld als b.v. de nato, dan moet u zich realiseren, dat een gelijke opzet en gelijke moeilijkheden schuilen in het Warschaupact. Overal bestaan vergelijkbare spanningen, gelijksoortige ontwikkelingen spelen zich af. Iedereen is nog steeds bezig voor zich het grootste deel van de koek te behouden, of iets meer daarvan te verkrijgen en niemand schijnt te beseffen, dat die koek aan bederf onderhevig is.

Het eindresultaat is, dat er weinig van werkelijke invloed en betekenis gebeurt, juist omdat men niet bereid is

iets van eigen macht of invloed op te offeren, dan wel niet de moed heeft namens anderen offers te beloven, die de eigen populariteit zouden kunnen schaden.

Het is duidelijk, dat hierdoor steeds meer ontwikkelingen vastlopen, waarop men bij zijn planning voor komende jaren gerekend had. Kijk naar de bijeenkomsten in groepen als de bond van afrikaanse staten, de bijeenkomsten van z.g. derde wereldlanden en u kunt konstateren, dat er veel en mooi gepraat wordt, maar dat betrekkelijke weinig, zoal iets, tot stand wordt gebracht. Gemeenlijk geven wel hoge heren elkaar wat gelden, die men eerst aan eigen volk ontnomen heeft, maar daarbij pleegt het te blijven.

Dit dringt door tot steeds meer mensen, die in zijn gaan zien, dat mooie woorden weinig of niets veranderen en juist daardoor in verschillende instanties en autoriteiten steeds minder vertrouwen hebben.

Over de gehele wereld zien wij in toenemende mate een wantrouwen en enig verzet tegen het heersende gezag ontstaan. Je kunt hier spreken van een gezagscrisis, maar feitelijk is er van heel iets anders sprake. Er is een geheel nieuwe waardering voor het gezag aan het ontstaan. Het gezag wordt steeds minder als onaantastbaar en garantie voor eigen zekerheid ervaren. Gezag beschouwt men steeds meer als een nutsfactor in de maatschappij, waarvan men, daar men zelf deze instand helpt houden, ook voor zich nut verwacht en wel volgens eigen normen van wenselijkheid. De mensen geloven steeds minder in de waarde van een godgegeven gezag of het nut van het algemeen, waarvoor de eenling moet worden opgeofferd en eisen voor zich steeds meer een kans op een redelijk leven, plus de kans op enig levensgeluk. Maar juist hier blijken de mensen steeds weer teleurgesteld te worden.

Economie zowel als gezag en sociale structuur bevinden zich in een crisis, een sfeer die mogelijk uiterlijk en middels het manipuleren van cijfers wat anders voorgesteld kan worden, maar die zeker niet lander dan rond 20 jaren de huidige vormen van kapitaalshantering, productie en machtsverhouding aanvaardbaar kan maken.

Nu wij spreken over de steeds moeilijker wordende beheersing van de massa, komen wij tot mijn derde punt: het geloof. Want er zijn grote moeilijkheden in het geloof. O, overal geloven de mensen wel ergens in, maar zij geloven gemeenlijk niet meer al te vast in de leerstellingen, vooral wanneer het opvattingen en leringen betreft, die van ver weg komen.

Het is, of de gelovigen steeds meer de neiging tonen zich in kleine, onderling vastgebonden groepen te organiseren, om dan vanuit deze groepjes te reageren, of er geen andere waarheid of versie van het geloof zou kunnen bestaan dan de hunne.

Het is duidelijk, dat ook hierin veel konfliktstof gelegen is. Nu nog bestrijden de gelovigen vaak te samen de visie, leefwijze, moraal van degenen, die niet zoals zij geloven. Maar meer en meer blijken zij ook geneigd te zijn elkaar naar de keel te vliegen in een strijd om gelijk en in feite ook macht.

De tijd, dat je kon spreken over een openlijk en officieel kenbare intergratie van de verschillende christelijke belijdenissen,

schijnt voorlopig wel voorbij te zijn.

De vrijzinnige theologie wordt ook steeds meer buitenspel gezet, maar krijgt gelijktijdig toch ook weer meer aanhang. En dit zijn dan alleen maar voorbeelden, die voornamelijk spelen in Europa. Maar dergelijke zaken zien wij ook in de islamitische sfeer zich afspelen, waarbij blijkt, dat de wezenlijke invloed van de Amahadija b.v. de laatste tijd veel kleiner is geworden.

Degenen, die geloven aan een intergratie van het geloof als een persoonlijke factor in een geheel, dat zich van eigen mogelijkheden en plichten geheel bewust moet worden, krijgen steeds minder de mogelijkheid zich te uiten en worden steeds meer met uitbanning bedreigd.

De konklusies, die hieraan verbonden kunnen worden, zijn nogal eenvoudig: 1. Afwijkende geloofsvormen zullen voor steeds meer mensen een ioevluchtsoord worden, waarbinnen zij zich proberen te beschermen tegen een God, die zij niet kunnen aanvaarden, een geloofsuiting, die zij niet kunnen begrijpen en tegen een reeks maatschappelijke ontwikkelingen, die zij gelijktijdig vrezen en verachten.

Het is duidelijk, dat godsdienstoorlogen hierdoor weer meer op de voorgrond kunnen gaan treden, ook al zal men de strijd met andere wapens voeren en vaak een geheel andere naam geven. Maar duidelijk is ook, dat meer en meer de mensen een mate van denk vrijheid voor zich op gaan eisen. Ook al gaat het hier niet om een vorm van vrijdenkerij, die in feite berust op een elitair gevoel, voortkomende uit een verwerping van het onbezene, maar gaat het eerder er om voor jezelf te kunnen beslissen, wat er aan de hand is en de eis, op grond van eigen gevoelens en mogelijkheden, te mogen zoeken naar eigen innerlijke waarde.

Mogelijk kan ik u de zaak als volgt nog duidelijker maken. De christenen van het verleden werden zeer gesticht door de beschrijvingen van wonderen, die zij aantroffen bij het doorlezen van delen van de hagiografie. Maar de christenen van deze dagen nemen steeds minder genoegen met wonderen, die heiligen in een ver verleden hebben gedaan en willen zelve in eigen tijd wonderen tot stand zien komen, of zelfs mede wonderen veroorzaken.

Waarbij het een ironisch wonder lijkt, dat juist buiten de officiële en zich onfeilbaar achtende groeperingen dergelijke wonderen weer meer en meer voor schijnen te gaan komen. Genezingen, visioenen, voorschouw komen meer en meer voor en worden binnen beperkte kringen ook weer meer als deel van een dagelijkse werkelijkheid ervaren.

Men wordt zich ook weer bewust van het feit, dat de samenloop van omstandigheden, die toevallig en zonder redelijke verklaring precies datgene tot stand brengt, waarom men gebeden heeft, wel degelijk een wonder is. Het wonder van een samenval van eigen behoefte en de door het ik niet te beïnvloeden oplossing hiervoor wordt meer en meer beleefd als een direct ingrijpen van bovennatuurlijke aard.

Hoe dan ook, duidelijk is, dat een enkel wonder de mensen meer zegt dan duizend mooi uitgewerkte thesen. Het wonder is een feit. Zoals het heel iets anders is een contact met Jezus innerlijk te beleven, dan door anderen zijn wil en woord te horen verkondigen.

U beseft wel, dat het heel iets anders is om zelf een zieke te genezen, dan om te horen, dat eens Jezus en zijn apostelen zieken genezen hebben. Deze behoefte aan het wonder treedt in toenemende mate op de voorgrond.

Een wonderlijke bloei maakt in deze tijd hierdoor ook het occultisme door. Het is niet zozeer de fenomenologie, die overigens algemeen de aandacht trekt. Belangrijker voor velen is het gevoel van vrijheid en bevrijd' zijn, dat zij hierdoor kunnen beleven.

Resultaten van lsd-dromen, zo goed als persoonlijke belevingen en erkenningen bij stervenden, duiden steeds duidelijker aan, dat er inderdaad een hiernamaals is en dat dit niet precies beantwoordt aan al hetgeen daarover door de religies wordt beweerd.

Vele aanwijzingen pleiten er zelf in redelijk opzicht voor, dat er een vrij beleefbaar hiernamaals bestaat, waar bovendien steeds meer mensen reeds tijdens hun leven op de een of andere wijze in contact komen.

Dit contact betekent, dat de waardering voor het leven zich begint te wijzigen. Steeds meer mensen gaan beseffen, dat het leven op aarde alleen maar een fase in het bestaan vormt en niet een einddoel vormt in zichzelf. Dit betekent, dat de mensen hun leven op een andere wijze in gaan delen, dat zij tegenover de wetten en regels van zowel de menselijke samenleving als datgene, wat hen als goddelijke wil verkondigd werd, anders staan dan voorheen de regel was. Steeds meer mensen gaan zelf een keuze maken, gaan uit van hun eigen denken en beleven.

Dit vindt niet alleen plaats onder de christenen, de hindoes en moslims, maar overal. In Afrika zien wij mensen terugkeren tot hun oude goden, maar dan wel anders dan voorheen. Zij aanvaarden niet zonder meer de stemmen van de voorvaders en hun uitspraken. Zij vragen, of uitspraken redelijk zijn en gedane voorspellingen ook werkelijk uitkomen. De mensen, die hieraan deel hebben, vertrouwen wel degelijk op de macht van de geesten, die door hen worden aangeropen. Maar dit vertrouwen bepaalt hun handelen alleen, wanneer reeds voordien de gewenste resultaten zijn opgetreden.

Veel van hetgeen in het nabije verleden nog werd gerangschikt onder bijgeloof, heidendom en dwaasheid, komt nu in een ander daglicht te staan. Het wordt een hanteerbare werkelijkheid, zodat het occultisme een soort geesteswetenschap wordt, die naast filosofie en theologie wel degelijk een eigen en zelfs praktische betekenis heeft.

Ook hier is weer duidelijk, dat er veel strijd zal zijn. De groepen, die wonderen hebben gezien en die aan verschillende goden toeschrijven, zullen, wanneer zij elkaar niet kunnen overtuigen, mogelijk zelfs proberen elkaar uit te roeien, zoals reeds nu vele gelovigen andersdenkenden voor dwazen en duivelsaanbidders plegen uit te maken.

Maar de nieuw verworven kennis, de herleeftde oude kennis blijven bestaan. In de strijd, in de krankzinnige ontwikkelingen, die wij op de wereld zien en de ellende, die dezen voor de mensen betekent, zal iemand, die enige afstand van het gebeuren weet te nemen, volgens mij echter de weën zien van een nieuwe tijd, die nu bijna geboren wordt.

Men heeft altijd leuke leuzen bij de mensen. Een daarvan

luidt: het is vijf minuten voor twaalf. Indien u meent, dat deze spreuk op deze tijd toepasselijk is, loopt u klok enkele minuten achter. Want tot de verandering blijven de mensen nog hoogstens een à twee minuten.

Nu weet ik wel, dat één minuut op de klok der geschiedenis altijd nog ongeveer een eeuw menselijke tijd betekent. Maar de veranderingen zijn nabij. Het nieuwe moet reeds in komende jaren steeds meer tot uiting komen, dat kan niet anders, ook al zal het nog mogelijk enkele eeuwen duren, voor dit alles in een tot rust gekomen mensheid tot eenvoudige dagelijkse waarheid en beleving wordt.

Bezie de toestand in de wereld. Ik wil nu niet ingaan op de overbewapening van bijna alle landen ter wereld, ofschoon het mogelijk wel interessant is te weten, dat er reeds drie naties op aarde zijn, die over een arsenaal beschikken, waardoor zij de gehele aarde kunnen ontvolken. Wat niet in hun bedoeling kan liggen, maar zij beschikken wel degelijk over de noodzakelijke middelen en kunnen die bij wijze van spreken uit voorraad putten.

Mogelijk is het ook interessant te weten, dat vele scheepswerven op aarde, waaronder vooral veel oost europese, druk bezig zijn allerhande kleinere, maar snelvarende en zwaar bewapende oorlogsbodems te produceren, waarvan sommigen zelfs met atoomaandrijving. Het schijnt, dat men middels uitbreiding van eigen vloot meent, binnenkort de wereldzeeën te kunnen gaan beheersen. In ieder geval produceert men overal ook andere wapens en daarmee is een ieder kennelijk meer dan druk bezig.

Dit is een verschijnsel van het spel om de macht, maar heeft ook andere, meer economische betekenis. Wanneer b.v. morgen de internationale wapenindustrie stilvalt, ontstaat er een nieuwe crisis. Voor de Usa zou dit binnen 30 dagen een mogelijke toename van werkeloosheid met 250.000 man betekenen.

Kijkt men, wat de inwerking na rond 6 maanden is, dan blijkt, dat, door het wegvallen van steeds meer toeleveringsbedrijven, verminderde omzet van konsumptiegoederen, de zo ontstane werkeloosheid het halve millioen zal overtreffen. Wat voor de mensen, de staat en de politici niet aangenaam of aanvaardbaar genoemd kan worden.

Indien wij de oostbloklanden bezien en nagaan, hoeveel zware oorlogsindustrie niet op redelijke termijn voor de productie van nuttige verbruiksgoederen kan worden omgeschakeld, wordt duidelijk, dat zelfs daar een wegvallen van de oorlogindustrie, of zelfs maar een wegvallen van de bewapeningswedloop grote economische moeilijkheden zou brengen, zelfs indien men daar niet van een openlijke werkeloosheid zou kunnen spreken.

En nu spreek ik al geheel niet over kleinere landen, die van de bewapeningswedloop meeprofiteren als Zweden, België Nederland e.a. Deze landen verdienen eveneens veel en kunnen hun economie draaiende houden dank zij de wapens, munitie, voer en vaartuigen, ja, zelfs chemische stoffen, die zij aan anderen kunnen verkopen.

M.a.w. : een stilleggen van de bewapeningswedloop zou niet eens haalbaar zijn binnen het kader van het huidige economisch sociaal systeem.

Aan de andere kant worden steeds meer mensen zich er van bewust, dat overbewapening in feite waanzin is, zonder de aan hun eisen verbonden konsekventies geheel te beseffen.

Er is in steeds meer landen een toenemend verzet merkbaar tegen een te moderne en zware bewapening van eigen leger, terwijl zeer veel verzet kenbaar is tegen de kosten, die een deelnemen aan internationale task en strike forces met zich pleegt te brengen.

Zelfs in de Usa nemen dergelijke gevoelens toe, maar wonderlijk genoeg treffen wij hetzelfde denken aan, zij het minder openlijk geuit, in de oostbloklanden. Hierbij valt de nadruk van een feitelijk verzet en afkeer eerder in landen als Polen, de DDR dan in Rusland, of landen met een grote wapenindustrie, zoals Tsjecho Slowakije. In Roemenië zien wij daar-entegen een toenemend verzet tegen te hoge budgetten van leger, politie en luchtmacht.

Het bijgeloof, dat vrede, geluk, rust op aarde alleen kunnen voortkomen uit de macht tot vernietigen, zal dan ook m.i. in deze eeuw geen al te lang leven meer beschoren zijn, ondanks alle inspanningen van de betrokkenen.

Overigens zijn de gedachten van de tegenstanders niet bepaald onredelijk. Indien wij nagaan, wat het nederlandse leger samen met vloot en luchtmacht zal kunnen presteren in een situatie, waarbij uw land wordt aangevallen, zo kan gesteld worden, dat men mogelijk een vijandig voortwaarts gaan van de vijandelijke legers gedurende enkele dagen kunnen hinderen.

Te samen met de Nato kan men ten hoogste twee weken een opmars van de oostbloklanden afremmen. Daarna bevindt men zich reeds in zuid Europa en blijft alleen inzet van atoomwapens als redmiddel over. Gebruikt men dezen echter in voldoende mate, dan zal een groter deel van Europa voor meer dan 100 jaar onbewoonbaar zijn. In de getroffen gebieden leven geen mensen meer, men kan er geen planten verbouwen, de fabrieken die er stonden zijn of geheel vernietigd, danwel dermate radio-actief, dat zij onbruikbaar geworden zijn.

Militair zinvol lijkt mij dan ook de toenemende bewapening niet. Zij speelt hoogstens 'n rol in een spel bluffen, waarbij men schijnt te denken: wanneer ik maar een grotere knuppel heb dan mijn tegenstander, zal deze mij wel niet durven slaan. Waarbij men over het hoofd ziet, dat in een enkel ogenblik van onachtzaamheid de ander je toch wel kan slaan, maar dat hij wel sluisser en daardoor gevaarlijker zal zijn in zijn aanvallen.

Indien men vraagt, of bewapening wel redelijk is, zo blijkt bij steeds meer mensen in steeds meer landen hierbij twijfel te bestaan. Zoals men ook steeds meer twijfelt, wanneer het gaat om het achterstellen van de belangen van de eenling ten bate van de staat, of hetgeen men zo noemt. Want steeds meer mensen beseffen, dat de staat, het " vaderland" in feite een abstractie is, waaraan wel sentimenten verbonden zijn, maar waarvan alleen enkelen, die deze sentimenten niet kennen, waarlijk weten te profiteren.

Er zal een verminderde belangstelling voor dit alles ontstaan, gepaardgaande met een luider verzet, indien men tot het brengen van offers voor deze zaken wordt aangespoord. Maar nogmaals: dit zal niet de ondergang van de wapenindustrie ten gevolge kunnen hebben, want het uitschakelen daarvan is in het kader der huidige economie eenvoudig niet goed doenlijk.

Wel zal er bij steeds meer mensen weerzin zijn om zich met deze zaken bezig te houden, zodat alleen economische drang deze industrie nog voldoende en voldoende bekwame werknemers zal toevoeren.

Steeds meer mensen willen hun bijdrage aan dergelijke zaken ook tot 'n minimum beperkt weten. Dit betekent, dat ook hier, ongeacht de manipulaties van gouvernementen en zelfs internationale instanties, een verandering onvermijdelijk zal worden.

Konflikten brengt dit met zich, ook hier. Maar men mag stellen, dat de gevolgen van dit konflikt in feite de geboorteweën zijn van een nieuwe tijd, een nieuwe ontwikkeling. Ik hoop tot zover voor u aanvaardbaar geweest te zijn. Indien dit niet het geval was, kunt u dit nu kenbaar maken.

Ik kan mij niet voorstellen, dat wapenindustrie economisch verantwoord is....

Er wordt met minder mensen een steeds grotere hoeveelheid verbruiksartikelen voortgebracht. Dit betekent, dat er steeds minder mensen voor werkelijk noodzakelijke productie nodig zijn, maar, gezien het systeem, heeft men gelijktijdig meer mensen nodig, die voldoende verdienen om de verbruiksartikelen te kunnen kopen.

Deze geldeconomie betekent in feite, dat je zeer veel mensen goed betaalt, maar niet rendabel en niet noodzakelijk werk moet laten verrichten om de groeiende economie in groei te houden.

De wapenindustrie is een van deze mogelijkheden om mensen te laten werken en verdienen, zonder gelijktijdig daarvoor meer verbruiksartikelen op de markt te brengen. Bovendien zijn de produkten van die aard, dat men hierdoor politieke voordelen meent te kunnen verwerven, macht kan verwerven of behouden enz. De producten vinden dus wel geredelijk afzet.

U meent mogelijk, dat een ieder, die in de wapenindustrie werkzaam is, een andere baan zou moeten gaan zoeken. Maar de andere baan is niet beschikbaar, terwijl bovendien de werknemers van deze industrie een macht vormen, die helpt de economie draaiende te houden. Om het heel eenvoudig te zeggen:

Wanneer minder mensen in uw land munitie maken, dan zullen ook minder mensen in staat zijn om luxe ontbijtproducten als cornflakes te kopen, er zullen minder wasmachines en t.v.-apparaten verkocht worden, men zal niet meer één of twee maal per jaar een kostuum kopen, maar er meerdere jaren mee gaan doen. Minder mensen zullen bereid zijn een oude wagen weg te doen en nieuw te kopen. Zij rijden wat minder, zorgen beter voor hun wagen en gebruiken die jaren langer.

Dit betekent, dat de middenstand minder verkoopt, minder inkomen heeft, minder personeel zal kunnen aanhouden, terwijl ook andere industrieën de nadelen van hun productiebeperking zullen moeten verdelen door hetzij ontslagen of verlaging van lonen en uitkeringen. In al die gevallen lijdt de koopkracht verder met als gevolg enz.

De functie van de bewapeningsindustrie is dus in mijn ogen een methode om een productie, die voor mij zinloos is, in stand te houden, waardoor een geldomloop in stand blijft, die een schijnbaar evenwichtige economie schept op grond van wegwerpartikelen. En daarbij behoren voor mij ook wapenen.

x Hoeveel mensen werken voor de wapenindustrie?
- Voor de Usa meer dan 250.000. Nederland, inclusief de
bedrijven, die indirect bij de wapenindustrie betrokken zijn,
rond 35.000. Duitsland, dito, rond 100.000. België: 50.000.

In noem maar enkele getallen om een ongevere omvang
aan te geven. De genoemde getallen zijn, zoals u zult begrijpen,
alleen bij benadering gegeven. Telt men allen tesamen, dan
gaat het om een groot aantal mensen.

Nogmaals: deze aantallen hebben tegenover het gehele
aantal werknemers per staat niet zo veel te zeggen. Maar de
gehele economie is een soort toren van Babel, waarbij alle
delen onderling afhankelijk zijn. Neem een enkele steen weg,
zelfs een, die schijnbaar niet zo groot is en het hele bouwwerk
wordt onevenwichtig. Wat betekent, dat betrekkelijk kleine getal-
len binnen een enkele industrie reeds een zodanige invloed heb-
ben op verwante bedrijfstakken enz., dat binnen niet al te lange
tijd het aantal werkelijk werklooswordende arbeiders vertiën-
voudigd wordt.

Realiseer u verder, wat de wapenindustrie in vele geval-
len voor de kopers doet. In sommige gevallen geeft men in ruil
weer bepaalde orders, wat een scheppen van werkgelegenheid be-
tekent, in andere gevallen betekent het, dat men bepaalde ar-
tikelen van het kopende land in ruil aanneemt. Wat er op
neerkomt, dat kopers, die niet meer zouden willen kopen en geen
eigen wapenindustrie van betekenis hebben, toch nog een ernstige
terugslag in hun economie als gevolg daarvan zouden kunnen on-
dervinden, zeker i.v. m. credieten en koopkracht buiten eigen
land.

Waarmede hopelijk de zaak iets duidelijker wordt, al
zijn mijn gegevens natuurlijk summier t.a.v. de werkelijke
feiten.

x Hoe groot is het aantal mensen, die geen wapens maken,
maar wel daaraan verdienen?

- Moeilijk. Staten en werknemers buiten beschouwing latende
en ook die werkgevers in deze tak, die niet meer winst maken dan
bij productie van andere artikelen normaal zou zijn, blijven er
op de wereld, inclusief de sluikhandel, rond 50.000 mensen over,
die overwinsten en overmatig grote inkomens hierdoor verdie-
nen.

Onder dezen is er een top van werkelijk overmatig veel
winst makenden van rond 500, mogelijk iets minder. Deze laat-
sten ontlene niet alleen grote inkomens, maar ook grote invloed
en macht aan hun betrekkingen met de wapenhandel.

x Kunt U iets meer zeggen over de sociale veranderingen in
Sovjet-landen en China?

- In mijn onderwerp, waarvan ik nu de inleiding maar als
beëindigd zal beschouwen, bestond geen bijzondere reden deze
landen als uitzondering vollediger te behandelen. Maar kort
weg:

Oostblok-landen: de werkers hier worden gekonfronteerd
met afname van hun verdiensten in vergelijk tot de stijgende
kosten van levensonderhoud. Hierdoor komt de massa in beweging.

Voorbeelden heeft u kunnen zien in Polen, maar ook b.v.
in Hongarije zijn betogingen geweest en in de Sovjetunie zelf
protesteren ook belangrijke groepen tegen de ontwikkelingen.
Interessant is hierbij, dat ook wetenschappelijke elite deel

heeft aan dergelijke protesten, zoals enkele z.g. wetenschapssteden in Siberië.

Let wel: men vraagt niet om veranderingen van systeem en verzet zich niet tegen de regering, maar tegen maatregelen, die men onjuist noemt en mag noemen ook binnen de termen van het systeem tot op heden aanvaardbaar voor een ieder, die daaraan trouw is. Wat de regeringen in moeilijkheden brengt.

Enerzijds zal men immers duidelijk moeten maken, hoezeer de hen opgelegde verbruiksbeperkingen onvermijdelijk zijn en anderzijds eigen onfeilbaarheid moeten verkondigen. Het is wel zeker, dat men bepaalde overbestedingen in de regerings- en partijsfeer zal moeten beperken en van bepaalde luxe voor regeerders afstand zal moeten doen, wil men aanvaardbaar blijven voor de massa en eigen partij.

Het bureaucratische systeem wordt hierdoor als van binnenuit aangetast, daar vele bureaucraten aan overbodigheden hun belangrijkheid plegen te ontleen. Men zal zich willen verdedigen en zo conflicten veroorzaken, die niet meer als konflikt tussen machthebbers en volk spelen, maar eerder een verdeeldheid tussen de machthebbers ten gevolge hebben.

Grote instanties gaan elkaar bestrijden om zo eigen voorrechten en belangrijkheid te kunnen handhaven. Dit impliceert voor de gewone burger een grotere vrijheid van denken en men meer kritisch zijn t.a.v. regeringsdecreten. Wat voert tot een toegeven aan de eisen van grotere bevolkingsgroepen en een weer meer in verschijning treden van geheime politie en dergelijke apparaten, wat echter na een periode van betrekkelijke vrijheid veel verzet zal wakker roepen. Vooral omdat dit optreden te maken heeft met een reeks belangen, waarmede een ieder zich verbonden en waarbij een ieder zich betrokken gevoelt, zodat men zich er niet meer vanaf zal maken met te spreken over dissidenten en verraders, waar het de slachtoffers betreft.

Kortom: men zal hier steeds minder op de massa kunnen betrouwen, wanneer het gaat om het verdedigen van de belangen van de heersende machten. Wat inhoudt, dat de machthebbers op de massa en de daarin levende verlangens in zullen moeten spelen. Sociale veranderingen worden hierdoor bevorderd.

Een enkel voorbeeld: particuliere ondernemingen worden niet officieel toegelaten, maar wel geduld, wanneer de omstandigheden dit wenselijk maken. Ook in de grote steden bloeit het particuliere initiatief meer dan sinds vele jaren en deze trend zet zich voort, met als gevolg, dat ook gelden van betekenis in de handen van particulieren komen en wettelijk of illegaal worden gebruikt, om de belangen van deze enkelingen binnen het systeem zeker te stellen of te verdedigen. Daarbij komt het feit, dat de officiële dienstverlening zeer ambtelijk en traag verloopt, ook wanneer dit goederen betreft. Koopt men een t.v., dan zal die na rond 6 maanden een defect kunnen vertonen. Reparatie langs officiële weg vergt rond 3 maanden. Zwart kan men, voor ongeveer $1\frac{1}{2}$ maal de officiële kosten, binnen 2 dagen geholpen zijn. Dergelijke dingen hebben grote invloed op het denken van de mensen en veranderen ook de samenhang in gemeenschappen, waar men aan dergelijke snelle diensten veel behoefte heeft, zelfs in kolchozen.

Kortom: samenhangen veranderen, er ontstaan kapitaliën,

die door het systeem niet geheel te controleren zijn en o.m. voor omkoppingen gebruikt kunnen worden, zonder dat de oorsprong gemakkelijk te achterhalen valt.

In China liggen de zaken wat anders, waarbij men zich het volgende voor ogen dient te houden: Het chinese systeem, zoals Mao dit opzette, baseert zich grotendeels op duizenden jaren oude tradities. Men vervangt b.v. familie door buurtschap, maar de banden zijn vergelijkbaar en even sterk.

Wie de gedichten en geschriften van Mao leest, zal tot de overtuiging komen, dat de schrijver iemand was, die geloofde aan rangorde, zij het dat deze niet op examens en geboorte, maar op verdienste voor het geheel gebaseerd dient te zijn.

De mensen in dit land reageren en denken dus anders dan de mensen in Rusland of Europa. Maar ondanks alle systeem zijn en blijven zij individualisten, mensen met eigen wensen, dromen en behoeften. Zij zijn geen robots, zijn niet geheel gelijk te schakelen.

Hierdoor zijn verschillende interpretaties van de leer evenzeer mogelijk als grote verschillen in denken en ontwikkeling bij verschillende groepen.

Zolang je een voortdurende revolutie kunt handhaven, zoals b.v. de culturele revolutie, kan men dit wel in de hand houden. Maar men kan geen revolutie riskeren in deze periode, omdat er reeds langere tijd een machtstrijd gaande is achter de schermen tussen topfiguren - ook al zal men dit niet snel toegeven.

De echtgenote van Mao b.v. heeft wel degelijk reeds meerdere malen een echeque geleden in haar pogingen haar eigen radicale visie aan de regering op te leggen. Zij heeft haar aanhangers, maar net niet genoeg invloed om haar wil op te leggen en de eenheid van het land toch te kunnen waarborgen.

In het leger zijn eveneens verschillende richtingen van denken en dit is van nog groter belang, want het leger is in China niet alleen een leger, maar gelijktijdig ongeveer de grootste dienstverlenende instantie. Vele belangrijke militairen zijn het niet eens met de politiek, die de laatste tijd werd gevolgd.

Dan zijn er belangengroepen, die zijn teruggekeerd naar het oude tong-idee, het denkbeeld van de eigen besloten gemeenschap met eigen wetten, die zich kan en mag verzetten tegen elke aantasting van haar belangen, zowel als haar pretentie tot gezag en macht over haar volgelingen. In sommige provincies zijn deze groepen zo machtig, dat een vervolging tot een openlijke en waarschijnlijk langdurige strijd zou voeren.

Bovendien is de dood van Mao voor vele eenvoudige mensen een grote schok geweest. Voor de beambten was dit, zeker in de hoge echalons, veel minder het geval. Voor hen was Mao de vlag, die men gehesen had, voor het volk was Mao echter een Mozes-figuur, die het volk naar het beloofde land zou voeren.

De dood van Mao heeft dan ook alom een zekere rusteloosheid veroorzaakt, die sterker zal worden, naarmate de belangengroepen binnen de heersende kaste zich meer tegen elkaar proberen af te zetten.

Daarnaast wijzigen zich langzaam de eisen, die men aan het leven stelt, ook al zal dit niet door de eenling gebeuren, maar eerder een tendens van reacties op het gebeuren vormen.

Vele landbouwkommunes b.v. bezien hun mogelijkheden wat anders dan in het verleden, wat in hun gedrag en eisen tot uiting komt. Men is ook eerder geneigd in dergelijke gemeenschappen om eigen bedrijfjes op te richten en te exploiteren, zonder zich veel te storen aan de richtlijnen, die van bovenaf gegeven worden.

Dit alles impliceert, volgens mij, dat ook in dit land een gistingproces op gang komt, dat uiteindelijk zal moeten resulteren in een andere wijze van denken bij de massa. Wanneer dit momentum wint, zal ook naar buiten toe hiervan meer blijken door een grotere vriendelijkheid van China tegenover het buitenland, terwijl Rusland, met zijn eigen problemen, eerder de neiging zal hebben tegen het buitenland weer harder op te treden, waarschijnlijk mede in de hoop, dat het beeld van den buitenlandse vijand een mate van eenheid binnenslands weer bereikbaar maakt.

Is dit voldoende?

U ziet, dat er over dit alles heel wat te zeggen valt. Maar het belangrijkste van al is niet eens het feit, dat er overal wat aan het veranderen is. Het belangrijke is gelegen in het feit, dat overal op aarde bijna gelijktijdig dezelfde soort problemen op gaan treden en dat overal vergelijkbare reacties in de massa konstaterbaar zijn. Van in een of meer gebieden geheel afwijkende ontwikkelingen, zoals b.v. kort na de eerste wereldoorlog kenbaar werden, is geen sprake. Alle grote naties, ja, alle volksgemeenschappen zijn bij de problemen en de daardoor haast onvermijdelijk geworden veranderingen betrokken. Wat veelzeggend is.

Ik laat bij dit alles grote natuurrampen, zoals reeds plaats vonden en nog te gebeuren staan, maar buiten beschouwing, ofschoon dezen eveneens de overheden kunnen dwingen tot een afwijken van bestaande gewoonten en wetten, zoals b.v. in Italië reeds het geval is.

Ik wijs er echter op, dat zoveel gelijktijdig optredende en in betekenis vergelijkbare ontwikkelingen in zoveel verschillende landen met geheel verschillende volksaard, regeringsvormen en denksystemen, een onmiskenbare aanduiding vormen voor het onvermijdelijk worden van veranderingen en vernieuwingen.

Ik wijd nog enkele woorden aan de denkbare vernieuwingen en veranderingen, voor ik mijn bijdrage beëindig. In alle gevallen blijken nu bestaande machtsblokken hun onmacht te moeten erkennen. In alle gevallen blijkt men met misleidingen te manipuleren in de hoop zo te voorkomen, dat men zijn macht en invloed zou verliezen.

Overal zien wij echter ook, dat dit steeds moeilijker wordt. De neiging tot extreme reacties is toegenomen bij de leiders, maar neemt gelijktijdig af bij het merendeel van hun volgelingen, zodat men tegen wil en dank steeds meer betrokken geraakt bij eigen extreme daden en richtlijnen. Hierdoor is het gezag en de macht in deze dagen veel kwetsbaarder geworden.

De mensen groeien echter onderling naar een meer menselijke verhouding en betere intermenselijke relaties toe onder druk van dit alles en krijgen meer inzicht in het werkelijke gebeuren, nationaal zowel als internationaal.

Men is steeds minder geneigd anderen, tot zich te trekken

en aan eigen normen aan te passen, maar gelijktijdig blijkt men ook hen, die anders zijn denken of doen, steeds minder af te wijzen, zolang zij geen gevaar voor eigen leefwijze en vrijheid betekenen. Beter onderling begrip lijkt mij de basis van de onvermijdelijke vernieuwingen van de komende tijd.

Het volgende is hierbij van belang: tot op heden bestond het leidende deel der wereld practisch uit sprekers. De laatste tijd blijken er echter ook steeds meer goede luisteraars te komen. Nu zullen de sprekers veelal niet werkelijk naar elkaar luisteren. De luisteraars doen dit wel en komen zo sneller tot een juist inzicht, maar ook tot een synthese van het vele goede, dat de sprekers naar voren brengen.

De luisteraars blijken dan de kracht tot daad en de voorzichtigheid van handelen te bezitten, waardoor vele idealen werkelijk kunnen worden, die tot nu toe voornamelijk in woorden bestonden.

Zeker, idealen verliezen in deze tijd veel van hun luister, maar in de plaats daarvan komt een werkelijk streven. Denkbeelden omtrent eigen rechten vloeien langzaam weg, dat is waar, maar gelijktijdig komt men daardoor tot een beter begrip voor het zijn en de behoeften van anderen.

Het wordt nog geen wereld van verdraagzaamheid in de zin, waarin wij dit woord plegen te hanteren. Het is zeker ook geen wereld van naastenliefde in christelijke zin, die ontstaat. In de ontwikkelingen van deze tijd speelt een positieve onverschilligheid een toenemend grote rol: onverschillig ben ik, voor al wat mij niet aangaat, maar gelijktijdig ken ik een beweging en bewuste verbondenheid met allen, die in moeilijkheden of in nood verkeren, zal men zeggen van zichzelf.

Vroeger had men in uw land in een enkel dorp een p.g., een vrijzinnige, een katholieke en een socialistische geitenfokkers vereniging. Nu verenigt men zich minder officieel en fokt men betere geiten, dat zou in gelijkenis de tendens van de hedendaagse veranderingen zijn.

De geitenfokkersverenigingen staan voor de verschillende partijen en kernen, die allen de mens geluk en zaligheid willen brengen, maar alleen op hun eigen wijze, waardoor het resultaat gemeenlijk droevig was. Nu zal men eerder te samen naar een goed resultaat streven en zich minder om verschillen van benadering zorgen maken.

De eerste veranderingen, die uit deze barenswaen voortkomen, liggen in het feit, dat mensen niet meer vragen binnen welk systeem een ander gelukkig gemaakt moet worden, maar alleen of het mogelijk is en zo ja hoe men een ander wat gelukkiger kan maken. Wat een zeer belangrijke verandering is, omdat zij niet beperkt blijft tot het menselijk gedrag, of een langzame ommekeer betekent in de relaties tussen volkeren en landen, maar ook veranderingen in denken en samenleving betekenen. De mensen krijgen meer begrip voor harmonie en gaan meer werken vanuit hun gevoel voor harmonie. Een geestelijke waarde, die mentaal en mogelijk ook in andere sferen toenemen sterk wordt uitgestraald, betekent, dat men als mens meer is en kan, dan men zonder dit geheel alleen ooit zou kunnen zijn.

Belangrijk is dan niet meer, dat je met gelijk denkenden harmonisch bent. Het is gewoon belangrijk, dat je gevoelsmatig harmonie ervaart met een bepaald gebeuren, met de betekenis van de mensheid voor een mens, hoe dan ook.

Ik dacht dan ook, dat de geboorteweën, hoe verschrikkelijk die voor sommige mensen ook zullen zijn en hoeveel ellende en zorgen zeer velen daardoor zullen ondergaan dan ook, de geboorte van een nieuwe, meer werkelijke mensheid ruim waard zijn.

Er zal zeker in de komende tijd heel wat gebeuren, wat U minder prettig zult vinden. Maar denk a.u.b. niet negatief. Want tegenover al het onaangename, wat er gebeurt, zijn er ook voor u positieve zijden. Wanneer u zich daarvoor openstelt en begrijpt, hoeveel goede dingen er in deze tijden gebeuren en mogelijk zijn, dan zult u als vanzelf groeien naar het begrip, dat het in het leven niet gaat om systemen en indelingen, maar om een feitelijke medemenselijkheid, gereflecteerd in uw geestelijk besef en onderlijnd door uw stoffelijke handelingen, zo goed als door uw gebruik van uw geestelijke vermogen.

Mag ik het daarbij laten? Dan wens ik u allen nu een zeer Goeden Avond.

-0-0-0-0-0-

Goeden avond, vrienden.

Ik moet trachten geestelijk en actueel tegelijk te zijn. Maar ja, wat is een geestelijke, die actueel is? Dat is een pater, die er niet meer in gelooft, dat paters zich kunnen ver-
loven..... Want het is tegenwoordig in vele gevallen iets als een "terug naar de natuur". En bij natuur denk ik dan onwillekeurig aan de aard van het beestje.

Wanneer u in deze tijd bezig bent met het een of ander, dan zult u vaak het gevoel hebben, dat anderen, die kritiek op u hebben, niet weten, waarover zij het hebben. Een enkele maal hebt u daarin zelfs gelijk.

Maar wat is het eigenaardige? Je bent vaak meer bezig om je tegen kritiek te verzetten, dan om werkelijk iets tot stand te brengen. Wonderlijk. Ik zou zeggen, dat veel mensen te druk bezig zijn, met hetgeen andere mensen volgens hen denken.

Ik meen, dat daarvoor zeer veel mensen menen, dat het hun taak is, over hetgeen anderen misschien zouden willen kunnen gaan doen en ben bang, dat zij daardoor eigenlijk altijd weer het verkeerde doen.

Je ziet dat overal. Er zijn b.v. mensen, die wel willen aftreden en dan weer niet af willen treden en dan toch weer af willen treden, tot niemand meer weet, waar hij aan toe is. Wat zeer actueel is. Want dat loopt op het ogenblik als een vuurtje door 't gouvernement, van de meest progressieve tot de meest simonised katholieke kringen.

Ook wat het jodendom betreft, zie je iets dergelijks. Daar zegt men kennelijk tot elkaar: hoor eens, jij bent liberaal en ik ben orthodox. In het dagelijkse leven kunnen wij elkaar wel eens matsen, maar niet als wij naar de "schul" moeten. Want zodra we naar de synagoge gaan, kunnen wij orthodoxen al de lichtzinnigheden van de liberalen niet meer aanvaarden. Maar waarom eigenlijk niet? Tot Israel zou ik zeggen: bidt je niet allen tot dezelfde God? Mag die God dan alsjeblieft zelf

uitmaken, naar wie Hij luisteren wil?

En voor de christenen zou ik willen zeggen: lieve mensen, hou je nu eerst maar eens bezig met het zelf christen zijn. Dat is veel beter, dan anderen je christelijke moraal op te leggen.

En voor al die mensen, die het zo goed weten, zou ik willen zeggen: Wanneer jullie nu eens even kijken naar je eigen stomiteiten, heb je dan werkelijk toch nog het lef een ander te gaan vertellen, wat hij verkeerd doet?

Maar ja, dat mag niet in deze wereld. Toen ik een kleine jongen was - en dat is al heel lang geleden, want ik ben sindsdien al twee maal gestorven. Maar gezien het selectieproces van het medium kan ik niet doorkomen als het meisje, dat ik geweest ben en toch was ik toen veel knapper. Maar het mag eenvoudig niet en daarmee moet ik rekening houden.

Toen ik een kleine jongen was dus, had ik een leraar. Hij was gelijk de strengste en de meest zachtmoedige man, die ik in mijn laatste levens op aarde ooit ontmoet heb. Nu was ik nogal brutaal en erg zakelijk aangelegd. Ik was als iemand, die, jood zijnde, met broodjes ham gaat leuren op koninginnedag.

Toen ik eens iets dergelijks gedaan had, sprak deze, zeer strenge en toch zeer zachtmoedige man tot mij: Luister, je bent een goede jongen, gebenscht zal je zijn. Maar als jij anderen varkens voert, maken die een varken van jou.

Ik kon daar niet geheel bij en meende, dat ik toch geen varken was. "Ik weet dat zo net nog niet" was zijn antwoord. En toen ik informeerde, wat er dan wel zou gebeuren, wanneer ik nog eens een dergelijk zakelijk avontuur begon, sprak hij, vol goedheid: dan maak ik, opdat anderen de kans niet krijgen een varken van je te maken, een hoopje wanhoop van jou.

Ik heb daar een tijd over nagedacht. Weken later heb ik hem gevraagd, waarom hij dat zo tegen mij had gezegd. Hij sprak "jongen, ik hou genoeg van je om je alle fouten te vergeven, die je tegenover mij ooit zult maken. Maar tegen een ander moet je niet beginnen, want daar kan ik niet tegen.

Misschien is dat wel de grootste wijsheid, die je de mensen kunt brengen: Je kunt iedereen wel een fout vergeven, en terecht, wanneer die fout tegen jou wordt gemaakt. Maar wanneer iemand fouten maakt tegenover anderen en je ziet dat, dan mag je het niet dulden.

Ach, ik heb aan die tijd hele mooie herinneringen. In die tijd waren wij nog, hoe zeg je dat, tot bepaalde wijken beperkt. Dat was leuk: buiten hadden zij zo nu en dan ruzie en binnen drukten zij hun onderlinge vriendschap zo uit, dat iedereen dacht dat het moord en doodslag was. En dat voortdurend.

Ik heb ik die tijd wel eens gedacht: Wanneer je nu eens naar buiten zou gaan, gewoon, vrij als iedere andere mens. Je laat je dopen, je gaat naar de kerk, je zingt zo nu en dan een gezang mee. En wat is er dan nog aan de hand?

Maar toen ik daarover nog verder nadacht, vroeg ik mij af, of ik dan nog mijzelf zou zijn. En ik dacht: neen. Want dan zou ik komedie spelen. Het is niet erg om een ander geloof te krijgen, maar het is erg om te doen, alsof je iets anders gelooft. Want dan zit je tegen een God, waaraan je niet gelooft, te bidden. En hoe moet ik dat dan tegenover de god, waar ik wel in geloof, verklaren?

Erg kinderlijk mogelijk. Maar er zit iets in, wat men in deze tijd toch zou moeten onthouden. Wij allen hebben wel ergens een geloof, een God. En daar zijn wij maar niet zo zonder meer aangekomen. Het behoeft niet eens de God van je vaderen te zijn. Mogelijk geloof je in de God van je vrienden, of is de God, waartoe je bidden durft, de enige macht, waarin je vertrouwt.

Maar als je eenmaal een God gevonden hebt en je gelooft daar in, wat kun je dan anders doen dan trouw zijn en geloven? Kun je werkelijk zeggen: ik geloof wel anders, maar ik zal huilen met de wolven in het bos, opdat ik kan doen, wat ik zelf wil?

In deze tijd zijn er veel te veel mensen, die stellen: Wat Ik Wil, moet gebeuren. Maar wanneer je dan de praktijk ziet, kun je spartelen, wat je wilt en je krijgt toch alleen, wat je reeds is toebemeten.

Niet, dat alles reeds geschreven staat, een "zo zal het je gaan en anders niet". Maar het is wel zo, dat er veel in je leven is, waaraan je niet kunt ontkomen. Dan kun je een ander de schuld geven - wat goedkoop is - of in opstand komen en alles afbreken - wat erg kostbaar is, vooral wanneer je zelf de rekening moet betalen. Maar aan het einde kom je toch op hetzelfde punt terecht.

Je kunt gewoon niet ontwijken, wat er in je ligt. Wanneer er een beeld van God in je leeft, dan kun je je wenden en keren, zoals je wilt, maar eens zul je staan tegenover die God en val je onder zijn wet. En anders niet.

Daarom is het belangrijkste, dat je leert beseffen, wat er in je leeft, of het nu God heet, of een geloof, dat je medemenschen recht hebben op geluk, of desnoods het gevoel, dat je op aarde gezonden werd voor het vervullen van een taak, door wie of wat dan ook.

Wanneer je dit geloof erkent, dit punt van innerlijke waarheid gevonden hebt, dan is dat het enige, wat er verder voor jou nog werkelijk opaan komt. Al het andere gaat voorbij, maar alles, wat in je leeft wordt waar. Dat kan niet anders.

Och, ik heb een paar levens gehad. Ik ben een brutale knaap geweest en een mooie meid. En het had allebei zijn voor en zijn tegen. Ik heb geprobeerd eerlijk handel te drijven. Wat wil zeggen, dat ik zelfs het onmogelijke geprobeerd heb. Ik heb geprobeerd mijn man te maken tot de held, die ik mijzelf wenste en ben hem zo bijna kwijt geraakt - want toen ik hem zover had, dat hij eindelijk was, wat ik wilde, moest ik hem niet meer. En in mijn tijd was er geen scheiding bij. Gelukkig kwam hij 'n keerzo dronken thuis, dat hij zichzelf werd en mij sloeg, tot ik was voor hem, wat hij wilde. En zo hebben wij elkaar in de strijd hervonden. Soms lijkt mij dit een symbool voor ons innerlijk leven en de waarheid van ons bestaan.

Ik heb heel wat meegemaakt door en onder de mensen. En allemaal waren wij steeds weer bezig iets aan anderen te doen. Nu vraag ik mij af, waarom eigenlijk? Want wanneer het er opaan komt, sta je er toch zelf voor.

Wanneer je alles ontmoet hebt en je leven tot een einde komt, weet je, wie je dan ziet? Jezelf. En aan de manier, waarop je geleefd hebt, ligt het dan, of je kunt zeggen:

" het is mij aangenaam kennis met u te maken", of schrikt en je af moet vragen, waar die ellende nu opeens vandaan komt.

Wanneer ik uw wereld zie en alles, wat daarop bezig is, dan vraag ik mij wel eens af: Hoe kan dat? Ik zie ze lopen met een groot doek, waarop iets staat over Chili of zo. Reklame voor de een; of andere saus, denk ik dan. En daar zijn zij dan zo druk, dat zij kennelijk vergeten hebben de gaten in hun eigen broek te verstellen.

Dan zeg ik tot mij zelf: nu ja, mogelijk zoeken zij zich beter, wanneer het een beetje door kan tochten, maar het lijkt mij toch geen blijk te geven van een gezonde benadering. Want wanneer je niet eens behoorlijk voor jezelf zorgt, hoe wil je dan voor een ander opkomen? En wanneer je niet probeert voor jezelf een tikkeltje gelukkig te zijn, niet probeert om tenminste ergens iets waar te maken, waarvan je voelt, dat het goed en aangenaam is, moet je dan voortdurend bezig zijn met de wereld?

Maar ja, dat is altijd zo geweest. Toen ik meisje was en uiteindelijk een grootmoedersleeftijd bereikte, zeiden de mensen altijd: wanneer iemand met te lange haren loopt en slecht geknipt is, is dat vast een kapper. Op die basis stikt uw wereld nu van de kappers. Maar toen heb ik mij gedacht: Zou dat met een dominee, een pastoor en een rebbe ook zo zijn? Het slechtst verzorgd ook hier degenen, die bezig zijn om een ander te vertellen, hoe die zijn zieltje moet verzorgen?

Er was trouwens nog een ander gezegde, dat mij toen wel trof: de ene hand wast de andere. Wat betekent: wanneer wij samenwerken en elkaar helpen, komen wij er allemaal goed uit te zien. Maar als wij bezig zijn om een ander te helpen, zonder ooit te willen zien, of die wat voor ons kan doen, loopt een van beiden voortdurend voor gek.

Voor gek lopen mag je doen voor je plezier, maar je moet dat nooit gaan doen uit roeping. Als je je geroepen voelt om een gek te zijn, kun je beter je hersens na laten kijken. Is het niet waar? Iemand die voortdurend bezig is iedereen op witte fietsen te zetten - want ik moet actueel zijn ook - heeft zelf geen tijd om te fietsen. Moet die dan in een dienstwagen gaan rijden?

Wanneer je zo iets wilt doen, moet je eerst eens beginnen zelf te fietsen, dan weet je tenminste, wat fietsen is. Dan kan hij mogelijk het een en ander zo veranderen, dat op de duur iedereen gezellig kan fietsen.

Ik heb zoveel van die denkbeelden. Ik heb wel eens gedacht: wanneer nu eens een ieder, die bij het openbaar vervoer betrokken is, tot de hoogsten toe, verplicht zou worden zich gedurende zijn verbintenis met het openbaar vervoer alleen met het openbaar vervoer te laten vervoeren, dan zouden de gewone gebruikers al snel in vervoering kunnen geraken over de manier, waarop het openbaar vervoer vooruitgaat.

En laat al die mensen, die zo precies bepalen, wat een ander nodig heeft om te leven, zelf zolang zij die taak hebben, er zelf eens van leven. Wanneer zij meer verdienen, mogen zij dat zolang op de bank zetten. Nu ja, een bank kan natuurlijk failliet gaan, maar dat kan een ieder overkomen en het is maar zelden, dat er van een failliet niemand beter wordt.

Indien u aanvaardt, dat ik dit alles zeg, kunt u mij

dan misschien ook volgen wanneer ik zeg: Wanneer je meent, zo goed te weten, wat waar, mooi en goed is, zou het dan niet beter zijn, eerst eens jezelf te verplichten, daarmee iets te doen?

Je kunt natuurlijk zeggen: Er zijn zo mooie geestelijke leringen bij de Orde der Verdraagzamen, dus ga jij er maar naar toe, want ik heb vandaag een concert of een verjaarspartijtje... Zeg je dan **eigenlijk** iets over de waarde van hetgeen er hier gebracht wordt?

Wanneer u zegt voor de verdraagzaamheid op te komen, vind ik dat schitterend, maar niet, wanneer u tot anderen spreekt: en wanneer je niet verdraagzaam bent, dan zal ik je ... Want verdraagzaamheid is verdraagzaamheid en wanneer je daar zelf niet mee begint, mag je het van een ander niet verwachten.

Het is hetzelfde als met beleefdheid. Die ouwe meester van mij heeft mij dat eens geleerd. Hij sprak: Jongen, als je met mensen te maken hebt, moet je altijd beleefd zijn. Zeg ik terug: en wanneer zij nu eens niet beleefd zijn tegenover mij? Hij: dan blijf je beleefd, jongen, maar je laat ze betalen, hoe dan ook.

Zo luidt mijn visie op verdraagzaamheid en zelfs op het leven. De actualiteit van deze dagen is voor mij eigenlijk, dat de mensen schijnen te denken: Ik zal maar eerst onverdraagzaam of onbeleefd zijn, dan krijgt de ander tenminste de kans niet om daar mee te beginnen. Zoals mensen beginnen een ieder te wantrouwen, denkende, dat zij dan niet genept zullen worden om te laat te ontdekken, dat het dan juist veel gemakkelijker wordt hen beet te nemen.

Je zou in de wereld moeten beginnen van een ieder het goede te verwachten, ook al weet je, dat je je mogelijk vergist. En wanneer zij je dan op de een of andere manier beetnemen, blijf goed, maar laat ze wel betalen... Stel niet tegenover de hardheid van anderen je eigen hardheid. Want wanneer je dat probeert en er iets goeds van verwacht, ben je halfzacht.

Wanneer iemand hard tegen je wil zijn, wees als een kussen. Menige harde stok is gebroken, omdat hij niet door een kussen heen kon slaan. De veerkracht in jezelf heb je in het leven veel harder nodig dan je gelijk. Gelijk is iets, wat je van anderen alleen krijgt, wanneer zij denken, dat je het toch niet helemaal hebt. Dus zoek je gelijk niet, maar handel, volgens hetgeen juist is, volgens je denken. Dan komt er heus wel een ogenblik, waarop een ander door zijn handelen je duidelijk maakt, dat hij het met je eens is. Dat is veel belangrijker dan iemand, die zegt, dat je gelijk hebt, of zelfs dat je een groot mens bent.

Probeer ook nooit in de ogen van anderen belangrijk te zijn. Soms ontkom je er misschien niet aan. Laat ze dan maar. Maar als het even kan, probeer een gewoon en eenvoudig mens te zijn, een van de ploeg, een die er bij hoort, maar die in feite niet eens opvalt. Want het zijn degenen, die niet opvallen, die veel bereiken en het zijn degenen, die steeds weer opvallen, die op de duur geen enkele kant uit kunnen. Let maar eens op, dan zul je in de praktijk zien, dat ik het zo dwaas nog niet stel.

Goeden avond.

(1e en 2e deel bekort)

d.d. 17 september 1976

-o-o-o-o-o-